

บทที่ 3

สถาบันการเงินกับการพัฒนาชนบทไทย

การศึกษาความพร้อมของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเพื่อนำไปสู่การเป็นธนาคารเพื่อการพัฒนาชนบท ในบทนี้เป็นภาพรวมของสถาบันการเงินในประเทศที่มีบทบาทต่อการพัฒนาชนบทของไทย ซึ่งแบ่งตามประเภทแหล่งทุนของรูปแบบสถาบันการเงินได้เป็น 3 รูปแบบ คือ¹¹

1. รูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐ
2. รูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ
3. รูปแบบสถาบันการเงินของชุมชน

1. รูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐ

รูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐ หมายถึง การให้บริการทางการเงินที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้สนับสนุน มีการตรวจสอบและการกำกับอยู่บ้างแต่ไม่เข้มงวดเท่ารูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานที่รับผิดชอบ ได้แก่ สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1.1 สำนักนายกรัฐมนตรี

กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ ตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2544 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการพึ่งพาตนเองของหมู่บ้านและชุมชนเมือง ในด้านการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและเสริมสร้างศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน ให้มีความสามารถในการจัดระบบบริหารจัดการเงินได้เอง โดยรัฐบาลจะจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่หมู่บ้านและ/หรือชุมชน

¹¹สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, รูปแบบการเงินระดับฐานราก (Microfinance) ในประเทศไทย, (เอกสารประกอบการประชุม, 2547), น. 16-34.

เมืองที่ได้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและ/หรือกองทุนชุมชนเมืองแล้ว กองทุนละ 1 ล้านบาท การดำเนินงานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ มีคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติที่มีนายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรี หรือนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน มีเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเป็นกรรมการและเลขานุการ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินงานที่เกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ เพื่อให้กองทุนหมู่บ้านและ/หรือกองทุนชุมชนดำเนินการต่อไป

1.2 กระทรวงมหาดไทย

1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตครั้งแรกในปี 2517 แนวคิดในการจัดตั้งได้ดัดแปลงผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร เกรดดิยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อรวมคนในหมู่บ้านที่มีฐานะแตกต่างกันให้ช่วยเหลือกัน และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน โดยการรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปลงทุน นำเงินทุนไปดำเนินการด้วยความขยันและประหยัดเพื่อให้ทุนคืนและมีกำไรเพื่อเป็นรายได้ และลดต้นทุนในการครองชีพ โดยการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจะมีคณะกรรมการดำเนินการอย่างน้อย 4 คณะ คือ คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่รับสมัครสมาชิก รับฝากเงิน จัดประชุมทางบุคคล งบกำไรขาดทุน และเงินปันผล คณะกรรมการส่งเสริมสินเชื่อ มีหน้าที่พิจารณาให้กู้ยืม ติดตามโครงการและให้ความรู้ คณะกรรมการตรวจสอบ มีหน้าที่ติดตามการดำเนินงานของกลุ่มการจัดทำบัญชี เอกสารการเงิน และคณะกรรมการส่งเสริมความรู้ มีหน้าที่เชิญชวนผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกให้ความรู้ และจัดเวทีความรู้ในการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กรมการพัฒนาชุมชนได้สนับสนุนด้านการเงินด้วยการให้ยืมเงินในการประกอบอาชีพ หรือลงทุนเพื่อขยายกิจการเครื่องใช้ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยเป็นเงินยืมที่ไม่มีดอกเบี้ย วงเงินไม่เกิน 50,000 บาท ชำระคืนภายใน 1 ปี และหากวงเงินยืมเกิน 200,000 บาท ชำระคืนภายใน 3 ปี

2) โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.)

เป็นโครงการที่รัฐบาลจัดสรรเงินงบประมาณสนับสนุนหมู่บ้านละ 280,000 บาท โดยให้กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบดำเนินการ เพื่อตอบสนองนโยบายรัฐบาลด้านการกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาค เพื่อสร้างโอกาสให้ครัวเรือนได้มีเงินทุนประกอบอาชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกต้องเป็นหมู่บ้านที่มีครัวเรือนยากจนตามเกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานมากกว่าร้อยละ 30 ของครัวเรือนของทั้งหมู่บ้านที่มีรายได้

ต่ำกว่า 15,000 บาท/คน/ปี การบริหารเงินกองทุน โดยคณะกรรมการกองทุน กข.คจ. ประจำหมู่บ้าน ที่ได้จากการคัดเลือก การกู้ยืมต้องเป็นการยืมเพื่อนำไปประกอบอาชีพ ไม่มีการคิดดอกเบี้ยไม่มีเพดานของจำนวนเงินกู้ยืม ระยะเวลาชำระคืนไม่เกิน 5 ปี

1.3 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สหกรณ์การจัดตั้งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ต้องจดทะเบียนกับนายทะเบียนสหกรณ์ และมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ ในการจัดตั้งต้องเลือกคณะผู้จัดตั้งขึ้นมาจำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน และคณะผู้จัดตั้งต้องดำเนินการเลือกประเภทสหกรณ์ กำหนดแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ ทำบัญชีรายชื่อสมาชิก และร่างข้อบังคับเพื่อใช้เป็นข้อบังคับของสหกรณ์ และยื่นขอจดทะเบียนต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ประเทศไทยมีสหกรณ์ที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย 6 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์ประมง สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์บริการ นอกจากนี้กฎหมายได้กำหนดให้คณะกรรมการสหกรณ์กระทำการได้ ดังนี้

- (1) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- (2) ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
- (3) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- (4) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศหรือบุคคลอื่นใด
- (5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิก
- (6) ให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือรับจำนำซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก
- (7) จัดให้ได้มา ซื้อ ถูกรวมสิทธิ์หรือทรัพย์สิน สิทธิ ครอบครอง กู้ยืม เช่าเช่าซื้อ รับโอนสิทธิ การเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน
- (8) ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

1.4 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

1) ใรงรับจ้ำนนำของรัฐบาล ซึ่งได้แก่ สถานธนานุเคราะห์ สังกัดกรมพัฒนาสังคม และสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสถานธนานุบาล ภายใต้การดูแลของสำนักงานสถานธนานุบาลกรุงเทพมหานคร สังกัดกรุงเทพมหานคร ใรงรับจ้ำนนำถือเป็นกิจกรรมการเงินรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะช่วยบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าให้กับประชาชน โดยใรงรับจ้ำนนำของรัฐบาลจะช่วยเหลือค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับดอกเบี้ยจ้ำนนำในอัตราที่ถูกกว่าใรงรับจ้ำนนำเอกชน ซึ่งตามพระราชบัญญัติใรงรับจ้ำนนำ พ.ศ. 2505 กำหนดให้ใรงรับจ้ำนนำทั่วไปคิดอัตราดอกเบี้ยได้จากเงินต้นไม่เกิน 2,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาท/เดือน หากเงินต้นเกิน 2,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1.25 บาท/เดือน แต่ใรงรับจ้ำนนำของรัฐบาลคิดอัตราดอกเบี้ยได้ถูกกว่า คือ เงินต้นไม่เกิน 3,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0.75 บาท/เดือน เงินต้นเกิน 3,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1.00 บาท/เดือน ใรงรับจ้ำนนำสามารถช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยที่ขาดแคลนเงินในการดำรงชีพและการประกอบอาชีพโดยนำทรัพย์สินมาจ้ำนนำในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

2) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 โดยรวมกองทุนพัฒนาชุมชนเมือง ของการเคหะแห่งชาติ และกองทุนพัฒนาชนบท ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการด้านเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเข้าด้วยกัน วัตถุประสงค์หลัก คือ การสร้างความเข้มแข็งของสังคมด้วยพลังองค์กรชุมชน โดยมีภารกิจหลัก คือ การพัฒนาองค์กรชุมชนโดยการสนับสนุนด้านการพัฒนาความรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ โดยให้ภาคชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนา สร้างการยอมรับและการรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน เพื่อนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของสังคมโดยเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลชุมชนที่เป็นจริง การพัฒนาด้านการเงิน สินเชื่อ สวัสดิการและเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ สนับสนุนสินเชื่อเพื่อการพัฒนาระบบผสมผสานสำหรับองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน พัฒนาระบบการออมและระบบการเงินชุมชนเพื่อให้้องค์กรชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาว พัฒนาระบบการให้สินเชื่อเพื่อการพัฒนากระจายการตัดสินใจ ส่งเสริมการสร้างระบบเศรษฐกิจของชุมชนให้เชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวาง และการพัฒนาประชาสังคมและความร่วมมือพหุภาคี เพื่อนำผลการประมูมมาประยุกต์ใช้ให้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนประชาสังคม

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ได้กำหนดนโยบายในการสนับสนุนเสริมสร้างเสริมความเข้มแข็งของสังคมด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม การส่งเสริมให้้องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนมีระบบการบริหารจัดการที่ดีและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ภายใต้กระบวนการกำกับ ดูแล และตรวจสอบอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้องค์กรชุมชนและ

เครือข่ายขององค์กรชุมชน มีความมั่นคง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พอช. ได้ดำเนินการเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนองค์กรชุมชนและเครือข่ายขององค์กรชุมชน ให้มีระบบการกำกับดูแล และตรวจสอบที่ดี แนวทางการดำเนินงานของ พอช. มี 4 ระยะ ดังนี้

ระยะ 1 การเสริมความรู้ ความเข้าใจแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายชุมชน และสร้างการยอมรับในแนวความคิด และพิจารณาที่จะนำระบบควบคุมดูแลตัวเองไปใช้

ระยะ 2 การประชุมเชิงปฏิบัติการระดมความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติซึ่งเป็นวิธปฏิบัติโดยทั่วไป ขององค์กรชุมชนและหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการกำกับ ดูแล และตรวจสอบตนเอง

ระยะ 3 การเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจ และการนำไปใช้ซึ่งกระบวนการกำกับดูแล และตรวจสอบตนเองขององค์กรชุมชน และหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน โดยจัดให้มีบุคลากรในชุมชนทำหน้าที่เป็น “วิทยากร” ช่วยสนับสนุนการดำเนินงาน

ระยะ 4 การติดตาม ประเมินผล ปรับปรุง แก้ไขและสนับสนุนให้กระบวนการกำกับ ดูแล และตรวจสอบตนเองขององค์กรชุมชนและหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

1.5 กระทรวงพาณิชย์

บริษัทสินเชื่อ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์ทำหน้าที่ดูแลการดำเนินกิจการของบริษัททั่วไปให้มีการจดทะเบียนที่ถูกต้อง ในปัจจุบันมีบริษัทสินเชื่อบางประเภทที่ไม่เป็นสถาบันการเงินแต่ทำธุรกรรมการให้สินเชื่อส่วนบุคคลที่เรียกว่า “Non-Bank” เช่น อีออน ธนสินทรัพย์ จีอีแคปปิตอล (เงินสดเอนกประสงค์ “ควิกแคช”) บริษัทเหล่านี้เปิดโอกาสให้ผู้มีรายได้ปานกลางและระดับต่ำสามารถกู้ยืมเงิน โดยไม่ต้องมีผู้ค้ำประกัน ซึ่งผู้กู้สามารถกู้ได้สูงสุด 5 เท่า ของเงินเดือน สูงสุดเป็นเงิน 300,000 บาท (จีอีแคปปิตอล) โดยผู้กู้ต้องมีเงินเป็นอย่งต่ำเดือนละ 5,000 บาท สำหรับต่างจังหวัด และ 7,000 บาทต่อเดือน สำหรับกรุงเทพและปริมณฑล สินเชื่อส่วนบุคคลเหล่านี้ได้ขยายตลาดสินเชื่อเพื่อผู้บริโภคทั้งในระดับกลางและในระดับล่าง และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว นับว่าเป็นแหล่งเงินที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประชาชน

2. รูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

รูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ หมายถึง การให้บริการทางการเงินโดยสถาบันการเงิน มีกฎหมายรองรับ มีการตรวจสอบ และมีเกณฑ์การกำกับทางการเงินที่

เข้มงวด เช่น การมีกองทุนเงินสำรอง และการตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ สถาบันการเงินเหล่านี้ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ธนาคารออมสิน และธนาคารพัฒนาวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อม (ธพว.) และธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)

2.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)

ธ.ก.ส. จัดตั้งขึ้น โดยพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พ.ศ. 2509 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ภาคการเกษตร และเกี่ยวเนื่องกับการเกษตร โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เกษตรกรรายบุคคล กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร และต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2549 ให้ ธ.ก.ส. สามารถขยายบทบาทเป็นธนาคารพัฒนาชุมชนและให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ภาคนอกการเกษตรด้วย เพื่อรองรับการเป็นธนาคารพัฒนาชนบทอย่างเต็มรูปแบบ นอกจากนั้น ธ.ก.ส. ได้ดำเนินโครงการวิสาหกิจชุมชน และโครงการสินเชื่อกองทุนหมู่บ้าน

2.2 ธนาคารออมสิน

1) โครงการธนาคารประชาชน

ธนาคารออมสินดำเนินโครงการธนาคารประชาชนเพื่อให้บริการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนผู้ประกอบอาชีพอิสระรายย่อยได้เต็มรูปแบบอย่างต่อเนื่อง โดยให้บริการด้านการออมทรัพย์ที่มั่นคงปลอดภัยและได้รับผลประโยชน์ที่คุ้มค่า บริการด้านสินเชื่อที่มีเงื่อนไขไม่ยุ่งยากซับซ้อนในวงเงินที่เพียงพอต่อความจำเป็น ตลอดจนบริการด้านการเงินในรูปแบบอื่นๆ ตามความต้องการ รวมทั้ง ยังได้จัดให้มีบริการเกี่ยวกับการฝึกอบรมการให้คำปรึกษาและแก้ไขปัญหา ทั้งทางด้านการเงิน อาชีพและด้านอื่นๆ เป็นพิเศษแก่ลูกค้าที่เป็นสมาชิกของโครงการธนาคารประชาชน ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนผู้ด้อยโอกาสสามารถเข้าสู่ระบบการเงินที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกระดับ และส่งเสริมให้กระจายไปอย่างทั่วถึง ให้มีเงินทุนเพื่อประกอบการอย่างยุติธรรม

2) โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท (สพข.)

โครงการสินเชื่อเพื่อพัฒนาชนบท เป็นโครงการที่ธนาคารออมสินรับโอนมาจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ 25 มกราคม 2538 ภารกิจหลัก คือ การส่งเสริม สนับสนุนขบวนการองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนด้านการเงิน ให้สามารถพึ่งตนเองและพัฒนาตนเองทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมได้อย่างยั่งยืน สินเชื่อโครงการ สพข. มี 2 ส่วน คือ ส่วนเงินงบประมาณที่โอนมาจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จำนวน 547 ล้านบาท และส่วนเงินของธนาคารออมสิน จำนวน 541 ล้านบาท คุณสมบัติของสมาชิก ต้องเป็นกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ 25 คนขึ้นไป มีการออมทรัพย์ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีคณะกรรมการบริหาร มีระบบการบริหาร และเป็นสมาชิก สพช. สำหรับการขอสินเชื่อจะเป็นไปตามเงื่อนไข คือ กลุ่มต้องเป็นสมาชิก สพช. ไม่น้อยกว่า 1 เดือน มีกิจกรรมต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 6 เดือน มีเงินออมสะสมของกลุ่มจำนวนหนึ่ง ฎีได้ไม่เกิน 5 เท่าของเงินออม แต่ไม่เกิน 500,000 บาท อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 6 ต่อปี ผ่อนชำระเป็นงวดๆ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี

2.3 ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย (ธพว.)

ธพว. ได้ร่วมมือกับ ธ.ก.ส. และธนาคารออมสิน ในโครงการความร่วมมือทางการเงินเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจระดับรากหญ้า หรือ โครงการสามประสาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เศรษฐกิจชุมชนระดับรากหญ้า โดยพัฒนาโครงการความช่วยเหลือทางเทคนิค วิชาการ ถ่ายทอดความรู้ และสนับสนุนด้านการเงินให้แก่ผู้ประกอบการในระดับชุมชนได้อย่างครบวงจรมากยิ่งขึ้น แนวทางในการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ การเชื่อมโยงเครือข่ายข้อมูล การบริการและสารสนเทศ การเชื่อมโยงลูกค้าระหว่างธนาคาร การเชื่อมโยงธุรกิจ (Market Chain Development) และการพัฒนาตลาด (Market Place Development)

2.4 ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน)

ธนาคารไทย จำกัด (มหาชน) เดิมเป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการคลัง ได้ดำเนินโครงการธนาคารชุมชน ซึ่งถือเป็นธุรกรรมการเงินในการพัฒนาชนบท โครงการธนาคารชุมชน เป็นโครงการให้สินเชื่อที่มีการให้ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนควบคู่ไปด้วย ได้แก่ ความรู้ด้านธรรมาภิบาล ด้านการเงิน การจัดทำระบบบัญชีมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการดำเนินธุรกิจในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มชุมชน เครือข่ายชุมชน และองค์กรการเงินชุมชน ให้มีเงินลงทุน และมีเงินหมุนเวียนในการผลิต การเกษตร การค้า การบริการหรือกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและระบบเศรษฐกิจของประเทศ ดังนี้

- (1) สร้างต้นแบบขององค์กรการเงินชุมชนที่บ้านสามขา จังหวัดลำปาง เป็นธนาคารชุมชนในหมู่บ้านและเป็นหน่วยงานการเงินที่เชื่อมโยงกับธนาคาร
- (2) ประสานโครงการสนับสนุนทางการเงินให้แก่กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง AAA ทั่วประเทศจำนวน 24,000 กองทุน
- (3) สร้างความรู้ ความเข้าใจ และจัดวางโครงสร้างการอำนวยความสะดวก

(4) สนับสนุนด้านการบริหารงานและการจัดการ โครงการก่อสร้างการเชื่อมทุนและระบบในพื้นที่หมู่บ้านกับธนาคารเพื่อเป็นหน่วยงานเครือข่ายให้ธนาคารขยายฐานลูกค้าในอนาคต ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ คือ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนจนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต และเป็นต้นแบบของโครงการการเงินชุมชนสำหรับโครงการกองทุนหมู่บ้านเพื่อชุมชนเชื่อมโยงกับระบบของธนาคารในการกระจายสินเชื่อ ติดตามดูแลระบบบริหารและระบบสินเชื่อ

3. รูปแบบสถาบันการเงินของชุมชน

รูปแบบสถาบันการเงินของชุมชน หมายถึง การให้บริการทางการเงินจากการรวมกลุ่มกันของประชาชน เพื่อให้บริการระหว่างสมาชิกด้วยกันเอง การดำเนินการไม่มีกฎหมายรองรับ การดำเนินงานจะมีความคล้ายคลึงกัน คือ มีการรวมตัวกันก่อตั้งกลุ่มขึ้น มีการรับฝากเงิน การให้สินเชื่อ และนำผลประโยชน์ที่ได้จากการบริหารจัดการมาแบ่งปันกันภายในกลุ่ม โดยการกำกับและติดตามนี้จะใช้มาตรการทางสังคมเป็นเครื่องมือในการบังคับ รูปแบบสถาบันการเงินของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี๊ยะ ของนายอัมพร ค้างปาน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต ของ ครูชบ ยอดแก้ว กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของ พระสุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด ธนาคารหมู่บ้าน ของ ดร. จ่านง สมประสงค์ ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอคอกคำใต้ ของนางมุกดา อินตะสาร และแผนแม่บทชุมชนเข้มแข็งตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่ ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการดำเนินการ ดังนี้

3.1 กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี๊ยะ ของ นายอัมพร ค้างปาน

เริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2523 ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์คลองเปี๊ยะอำเภอจะนะพ จังหวัดสงขลา มีขนาดใหญ่ ครอบคลุมถึง 10 หมู่บ้าน การบริหารจัดการได้แยกกันดูแลในแต่ละหมู่บ้าน คือ มีกรรมการทั้งหมด 42 คน จาก 10 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีกรรมการ 2-5 คน ดูแลจัดเก็บบัญชีเงินสัจจะ พิจารณาเงินกู้และรับชำระเงินกู้ และสวัสดิการต่าง ๆ ให้สมาชิก กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี๊ยะได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมากกลุ่มหนึ่ง โดยมีจุดเด่นอยู่ที่การจัดการ การระดมเงินออม การจัดสรรสวัสดิการชุมชนและการกำกับดูแลภายในกลุ่ม ดังนี้

(1) การบริหารจัดการ ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์คลองเปี๊ยะได้ออกระเบียบปฏิบัติสำหรับกลุ่มเพื่อใช้ในการบริหารจัดการในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องว่าด้วยคณะกรรมการ คุณสมบัติของกรรมการ การอยู่ในหน้าที่ การพ้นจากหน้าที่ ตลอดจนอำนาจของคณะกรรมการ นอกจากนั้น ระเบียบได้กำหนดในเรื่องการรับสมัครสมาชิก การส่งเงินสะสม การขอกู้และ

การส่งคืนเงินกู้ การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี๊ยะได้กระจายอำนาจความรับผิดชอบในหมู่บ้านต่างๆ ให้มีบทบาทในการจัดการกิจกรรม เรื่องระบบเงินออม เงินสัจจะและเงินให้กู้

(2) เงินออมมี 2 ประเภท คือ เงินสัจจะ สมาชิกทุกรายจะต้องส่งเข้ากลุ่มในจำนวนที่เท่ากันทุกเดือน โดยไม่มีดอกเบี้ยแต่ได้รับเงินปันผล และเงินฝาก กลุ่มจะจ่ายดอกเบี้ยให้เงินฝากร้อยละ 8-10 และกลุ่มต่างๆ จะกำหนดว่าถ้าใครกู้เกินวงเงินที่กำหนดจะต้องมีหลักทรัพย์หรือเงินฝากเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันได้ โดยทั่วไปเงินออมจากหมู่บ้านใด ก็ปล่อยเงินออมให้แก่สมาชิกในหมู่บ้าน แต่ตัวเลขยอดรวมจะถูกบันทึกไว้ที่ทำการของกลุ่ม ถ้าหมู่บ้านใดต้องการกู้มากกว่าเงินออมที่มีอยู่ กลุ่มจะคว่ำมีหมู่บ้านใดบ้างที่มีเงินออมเหลือ ปล่อยกู้ไม่หมด ก็จะโยกย้ายเงินจากหมู่บ้านนั้นไปให้หมู่บ้านที่เงินไม่พอ ส่วนการกู้ขึ้นอยู่กับอายุการเป็นสมาชิกและเงินออมสัจจะที่สมาชิกออม

(3) การจัดสวัสดิการชุมชน เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี๊ยะสามารถระดมทุนได้มากและมีการบริหารจัดการดีจึงมีเงินสำหรับจัดสรรเป็นเงินกองทุนสวัสดิการต่างๆ เช่น สวัสดิการคำรักษาพยาบาล ทุนการศึกษาเด็กและเยาวชน เงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติและภัยธรรมชาติ ช่วยเหลือสมาชิกที่เสียชีวิต ช่วยเหลือคนพิการ รวมทั้งมีกองทุนที่ดินสำหรับให้สมาชิกที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองกู้ไปซื้อที่ดิน โดยสมาชิกที่จะมีสิทธิเบิกเงินสวัสดิการได้ต้องเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติของกลุ่ม

(4) การกำกับและตรวจสอบ ใช้กระบวนการกำกับตรวจสอบกันเองของสมาชิก โดยใช้มาตรการทางสังคมในการลงโทษคนไม่ดี และยกย่องคนดี ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ได้ผลอย่างยิ่ง ตลอดจนมีมาตรการในการวิเคราะห์สินเชื่อของกรรมการ โดยพิจารณาพฤติกรรมชำระหนี้ที่ผ่านมา จำนวนเงินสัจจะที่ฝากไว้กับกลุ่ม ความตรงต่อเวลา พฤติกรรมทั่วไป และหลักทรัพย์ค้ำประกัน เมื่อเห็นว่ามีความเสี่ยงน้อยก็จะอนุมัติให้กู้ได้

3.2 กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต ของ ครูชบ ยอดแก้ว

เริ่มก่อตั้งขึ้นปี 2522 จังหวัดสงขลา ในโรงเรียนที่ครูชบเป็นครูใหญ่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคนไปพร้อมๆ กับการออม วิธีการดำเนินการจัดตั้ง เริ่มต้นจากการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำความเข้าใจในเรื่องการออม ทั้งนี้ครูชบมีความเชื่อว่าการมีกลุ่มการออมเป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน คือ สามารถพึ่งพาตนเองได้สูง การดำเนินงานของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบครอบครัวชีวิต คล้ายคลึงกับการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ ไป คือ มีคณะกรรมการทำหน้าที่ในการบริหารจัดการ มีการรับฝาก การให้

ลินเชื่อ ประเด็นหลักคือ กลุ่มนี้จะเน้นเรื่องการพัฒนาคน พัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และการจัดสวัสดิการภายในกลุ่ม ประกอบด้วย ค่ารักษาพยาบาล ค่าฌาปนกิจ ทุนการศึกษา เงินช่วยเหลือสาธารณภัย เงินบำนาญ เงินช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และเงินสนับสนุนการพัฒนา

3.3 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของ พระสุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด

เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2533 โดยรับแนวคิดของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิตของครูชบ ยอดแก้ว จังหวัดสงขลา เป็นแบบอย่าง และได้สอดแทรกธรรมะในเรื่องของสัจจะ การจัดตั้งให้ความสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ไม่รับคนนอกชุมชนและไม่เน้นจำนวนเงิน มีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ได้กำหนดหลักเกณฑ์การเป็นสมาชิกไว้ว่าต้องเป็นคนในหมู่บ้านเท่านั้น ทุกคนตั้งแต่เด็กไปจนถึงแก่สามารถเป็นสมาชิกได้ โดยมีเงื่อนไขว่าต้องมีเงินสะสมเดือนละอย่างน้อย 1 หุ่น 10 บาท อย่างมาก 10 หุ่น 100 บาท จะเพิ่มหรือลดได้ก็ต่อเมื่อครบรอบปี การลาออกจากกลุ่มให้ลาออกได้ทุกเดือน และจะกลับเข้ามาใหม่ได้ต้องรออย่างน้อย 3 ปี สมาชิกจะได้รับบริการกองทุนสวัสดิการของกลุ่มเมื่อเป็นสมาชิกครบเดือน การดำเนินงานมีคณะกรรมการทำหน้าที่ในการบริหารงาน 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายเงินหุ้นเงินออม ฝ่ายเงินกู้ ฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายสวัสดิการ

3.4 ธนาคารหมู่บ้านของ ดร. จ่านง สมประสงค์

ธนาคารหมู่บ้านเริ่มจากโครงการธนาคารหมู่บ้าน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปัจจุบันดำเนินการโดยมูลนิธิเผยแพร่ชีวิตประเสริฐ มี ดร. จ่านง สมประสงค์ เป็นผู้ประสานงานในการจัดตั้งผู้สนใจจะเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านได้ ต้องซื้อหุ้นแรกเข้าอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 5 หุ้น ๆ ละ 10 บาท เมื่อซื้อหุ้นแล้วจะได้รับสิทธิในการทำธุรกรรมกับธนาคารหมู่บ้าน ทั้งการฝาก ถอนเงิน การกู้ยืม การเข้าร่วมประชุม การสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นกรรมการการดำเนินงานของธนาคารหมู่บ้าน จะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารขึ้น 1 คณะ จำนวน 11-13 คน คณะกรรมการอาจจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการมาช่วยงานได้ การดำเนินงานมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการออม การให้บริการกู้ยืมเงิน การลงทุนทำธุรกิจร่วมกันและการจัดโครงการสวัสดิการ เช่น โครงการประกันสุขภาพ เมื่อการดำเนินงานมีผลกำไร จะมีการแบ่งผลตอบแทน เพื่อเป็นเงินทุนสำรองของธนาคารหมู่บ้านไม่เกินร้อยละ 20 ของกำไรสุทธิ เป็นเงินปันผลค่าหุ้นให้สมาชิกไม่เกินร้อยละ 20 และที่เหลือเป็นเงินกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน เงินกองทุนประกันสุขภาพ เงินกองทุนสงเคราะห์การศึกษาของเยาวชน ธนาคารหมู่บ้านแห่งนี้ได้เป็นที่ยอมรับ และปัจจุบันกำลังดำเนินการในลักษณะเครือข่าย และได้เสนอแนวทางจัดตั้งธนาคารสหกรณ์หมู่บ้านแห่งชาติเพื่อให้เกิดความช่วยเหลือกันระหว่างธนาคารหมู่บ้านด้วยกันเอง

3.5 ศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้าน อำเภอดอกคำใต้ ของ นางมุกดา อินตะสาร

ก่อตั้งเมื่อปี 2535 เริ่มต้นจากปัญหาเรื่องผู้หญิงและความยากจนในอำเภอคำใต้ จังหวัด พะเยา จึงใช้การรวมกลุ่มชาวบ้านเป็นเครื่องมือเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการจัดเวทีชาวบ้าน การรวมตัวกันของชาวบ้านสามารถแก้ปัญหาได้ทุกอย่าง และได้ใช้การจัดการทางการเงินเป็นเครื่องมือ เพื่อสร้างประโยชน์ให้ชุมชน และได้้นำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านของ ดร.จำนง สมประสงค์ มาใช้โดยการให้การจัดการการเงินนำพาคนในชุมชนมาช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยไม่คำนึงถึงปริมาณเงินว่ามีมากน้อยเพียงใด แต่บางครั้งชาวบ้านไม่รู้วิธีบริหารจัดการกับเงิน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ปัญหาในชุมชน และเรียนรู้ร่วมกันของชาวบ้านในหมู่บ้าน ซึ่งผลจากการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดการจัดสวัสดิการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย โดยนำดอกเบียเงินกู้มาใช้ ดอกเบียร้อยละ 2 จ่ายให้เจ้าของเงินฝากร้อยละ 1 อีกร้อยละ 1 นำมาจัดสวัสดิการในชุมชน ในที่สุดชาวบ้านได้รวมกันเป็นเครือข่าย “ศูนย์รวมน้ำใจ” เพื่อช่วยเหลือกัน ขณะนี้มีแผนงาน 4 แผน คือ

- (1) แผนธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น ธุรกิจป้อนน้ำมัน
- (2) แผนสวัสดิการ ได้แก่ กองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยเหลือผู้ยากลำบาก โดยเริ่มต้นเมื่อปี 2543 มีเงินหมุนเวียน 9 ล้านบาท ในขณะที่มีเงินทุนหมุนเวียนเพิ่มเป็น 11 ล้านบาท
- (3) แผนงานพัฒนาได้มีการอบรมในพื้นที่ 37 หมู่บ้าน 37 เครือข่าย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้สนใจจากหลายภาคหลายจังหวัดมาร่วมเรียนรู้เพิ่มเติม
- (4) งานเกษตร โดยการช่วยเหลือเพิ่มเติมจากภาครัฐและภาคเอกชน

3.6 แผนแม่บทชุมชนเข้มแข็ง ตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่

(1) ที่มาแผนแม่บทชุมชนเกิดจากประชาชนในชุมชนเขาครามได้รวมตัวกันเพื่อรวบรวมความคิด กำหนดยุทธศาสตร์ และแผนงานที่ชุมชนคิดเอง ทำเอง กำหนดแนวทางปฏิบัติ และกำหนดเป้าหมายของชุมชนเอง โดยภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุนด้านเงินทุนและการตลาด ทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาซึ่งกันและกัน และในที่สุดสามารถพึ่งพาตนเองได้ สิ่งสำคัญของการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ตำบลเขาคราม คือการสร้างเครือข่ายผู้คน เครือข่ายการตลาด และเครือข่ายภายในตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่

(2) การจัดทำแผน การจัดทำแผนแม่บทชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั้งหมดในชุมชน เช่น จำนวนประชากร การศึกษา อาชีพ การใช้จ่ายโดยเก็บข้อมูลว่ารายได้ที่ได้มาถูกใช้ไปทำอะไรบ้าง และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ ตลอดจนก่อให้เกิดแนวคิดพึ่งพาตนเองโดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น เพื่อลดการซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย

(3) การวางแผนด้านเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย

(3.1) แผนทุน สร้างระบบการออมทรัพย์ในชุมชน เนื่องจากประชาชนในตำบลมีหนี้สินมากกว่ารายได้ และขาดเงินทุนในการประกอบอาชีพ ชุมชนเห็นว่าการหวังพึ่งพารัฐอย่างเดียวจะทำให้ชุมชนอ่อนแอในทุกด้าน ทั้งความคิด และเงินทุน จึงได้จัดตั้งกองทุนของตนเองคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลเขาครามที่สมาชิกมีเงินฝากสะสมรายเดือน และช่วยกันบริหารโดยนำเงินไปใช้ในภาคธุรกิจเกษตร อุตสาหกรรม และนำรายได้มาจัดสวัสดิการและแบ่งปันผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก

(3.2) แผนทรัพยากร มีการกำหนดแผนทรัพยากรไว้ 4 ระดับ คือ พอกิน พอใช้ เหลือใช้ เหลือขาย โดยแปรรูปส่วนที่เหลือนำไปจำหน่าย ผลผลิตที่เหลือนำมาทำเป็นอุตสาหกรรมชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนรู้ว่าสามารถผลิตอะไรขายได้

(3.3) แผนการผลิต หลังจากได้ข้อสรุปจากแผนทุนและแผนทรัพยากรแล้ว ชุมชนจะตัดสินใจเองว่าจะผลิตอะไร เพื่อเป็นการลดรายจ่ายของสมาชิกในชุมชน มีการสร้างโรงสีข้าว โรงน้ำปลา

การให้บริการทางการเงินในชนบทของประเทศไทย สามารถสรุปผลการศึกษาได้ว่า¹²

(1) ผู้ให้บริการทางการเงินมีแนวโน้มในการให้กู้ยืมแก่เกษตรกรลดลง เนื่องจากสินเชื่อชนบทมีความเสี่ยงและความไม่แน่นอนค่อนข้างสูง

(2) ข้อจำกัดในการให้บริการทางการเงินแก่ชาวบ้านชั้นเล็กและยากจน ซึ่งเป็นกลุ่มระดับล่างสุดของสังคมชนบท เนื่องจากไม่มีที่ดินของตนเองเป็นหลักประกันในการกู้ยืม

(3) การกู้ยืมเงินของกลุ่มระดับล่างสุดของสังคมชนบท พบว่าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) มีเงื่อนไขที่ผ่อนปรนในการให้กู้ยืมเงินแก่เกษตรกรกลุ่มนี้ เช่น การใช้บุคคลรับรองรับผิดชอบอย่างลูกหนี้ร่วม ซึ่งพบว่าชาวชนบทกว่าร้อยละ 85 เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. ดังนั้น ธ.ก.ส. จึงเป็นกลไกของรัฐที่มีบทบาทอย่างสูงที่ได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือชาวชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่ชาวชนบทชั้นเล็กและยากจน

¹² วิทยา เจียรพันธุ์, การให้บริการทางการเงินในชนบทของประเทศไทย, วารสาร ธ.ก.ส., 22, (เมษายน – กรกฎาคม 2542), น. 17-39.

นอกจากนี้ พบว่าการให้บริการทางการเงินในระบบของชนบทไทย เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารออมสิน ธนาคารพาณิชย์ และสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร ได้มีความแตกต่างกันดังตารางที่ 3.1

ชำนาญกหอสมุด

ตารางที่ 3.1

แสดงโครงสร้างการดำเนินงานและลักษณะของผู้ให้บริการทางการเงินในระบบของชนบทไทย

ประเด็นเปรียบเทียบ	ช.ก.ส.	ธนาคารออมสิน	ธนาคารพาณิชย์	สหกรณ์/ กลุ่มเกษตรกร
1. แหล่งเงินทุน	เงินฝากประชาชน ทุนเรือนหุ้น เงินกู้	เงินฝากประชาชน ทุนเรือนหุ้น เงินกู้	เงินฝากประชาชน ทุนเรือนหุ้น เงินกู้	เงินกู้ ช.ก.ส. เงินฝากจากสมาชิก ทุนเรือนหุ้น
2. เงื่อนไขของการกู้เงิน	ขึ้นทะเบียนเป็น ลูกค้า	เงินฝาก/เป็นสมาชิก	เสนอกู้ได้ทันที	เป็นสมาชิก
3. กลุ่มเป้าหมาย	เกษตรกร	กลุ่มออมทรัพย์	บุคคลทั่วไป	เกษตรกร
4. วัตถุประสงค์ขององค์กร	ช่วยเหลือเกษตรกร	ดำเนินธุรกิจ เชิงพาณิชย์	ดำเนินธุรกิจ เชิงพาณิชย์	ช่วยเหลือสมาชิก
5. ประเภทของเงินกู้	ระยะสั้น 1 ปี ระยะปานกลาง 3 ปี ระยะยาวเกิน 5 ปี	ระยะสั้น 1 ปี ระยะยาวเกิน 5 ปี	เบิกเงินเกินบัญชี ระยะสั้น 1 ปี ระยะยาวเกิน 1 ปี	ระยะสั้น 1 ปี ระยะปานกลาง 5 ปี
6. วงเงินกู้	ขึ้นอยู่กับกิจกรรม และหลักประกัน	สูงสุดไม่เกิน 1.5 ล้านบาท	ขึ้นอยู่กับ หลักประกัน	ขึ้นอยู่กับกิจกรรม และหลักประกัน
7. หลักประกัน	บุคคล เงินฝาก อสังหาริมทรัพย์	บุคคล อสังหาริมทรัพย์	บุคคล เงินฝาก อสังหาริมทรัพย์	บุคคล อสังหาริมทรัพย์
8. การอนุมัติเงินกู้	สาขา สำนักงานใหญ่	สาขา สำนักงานใหญ่	สาขา สำนักงานเขต	คณะกรรมการ
9. การเบิกเงินกู้	โอนเข้าบัญชี	โอนเข้าบัญชี	ใช้เช็ค โอนเข้าบัญชี ใช้เช็ค(ของ ช.ก.ส.)	เงินสด
10. การกำกับควบคุม	พนักงานควบคุม กำกับการใช้เงินกู้	พนักงานติดตาม ผ่านกรรมการกลุ่ม	พนักงานเยี่ยมเยียน เป็นครั้งคราว	พนักงานสินเชื่อ ตรวจสอบ
11. การชำระหนี้	รายงวดหรือรายปี รายปี	ราย 3 เดือน	รายเดือนหรือรายปี	รายปี
12. มาตรการติดตามหนี้	เตือนล่วงหน้า ผิดผ่อน เรียกคืน ดำเนินคดี	หนังสือเตือน ผิดผ่อน ดำเนินคดี	ทวงถาม เรียกคืน ดำเนินคดี	หนังสือเตือน เร่งรัด ดำเนินคดี

ที่มา : วิทยา เกียรติพนันท์, วารสาร ช.ก.ส., ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 (เมษายน – กรกฎาคม 2542), น. 26.

จากการศึกษาสถาบันการเงินกับการพัฒนาชนบทไทย ทั้งในรูปแบบสถาบันของหน่วยงานรัฐ รูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และรูปแบบสถาบันการเงินชุมชน เมื่อพิจารณารูปแบบของสถาบันแต่ละแห่งพบว่า มีความหลากหลายในการดำเนินงาน ซึ่งบางแห่งไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักของหน่วยงาน ทำให้ขาดการกำกับและตรวจสอบการบริหารอย่างแท้จริง และพบว่ารูปแบบสถาบันการเงินชุมชนได้มีช่องว่างเป็นการดำเนินงานที่ไม่มีกฎหมายรองรับ

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบสถาบันการเงินของหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เนื่องจาก ธ.ก.ส. เป็นหน่วยงานรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงการคลัง มีกฎหมายรองรับ ฐานลูกค้าเกษตรกรรายย่อยจำนวนมาก เครือข่ายในการให้บริการอย่างทั่วถึง และการกำกับตรวจสอบการบริหารที่ถูกต้อง แต่พบว่า ธ.ก.ส. มีบทบาทการให้สินเชื่อจำกัดอยู่ในภาคการเกษตรเท่านั้น ดังนั้น หากภาครัฐต้องการให้ ธ.ก.ส. เป็นสถาบันการเงินเพื่อการพัฒนาชนบทที่แท้จริง สามารถดำเนินการได้โดยการแก้ไขเพิ่มเติมวัตถุประสงค์การให้สินเชื่อนอกภาคการเกษตรไว้ในกฎหมาย ธ.ก.ส. จะทำให้ภาครัฐประหยัดงบประมาณในการจัดตั้งสถาบันการเงินเพื่อการพัฒนาชนบทได้ ซึ่งผู้ศึกษาจะได้ทำการวิเคราะห์ความพร้อมของ ธ.ก.ส. ในการให้สินเชื่อนอกภาคการเกษตรเพื่อนำไปสู่การเป็นธนาคารเพื่อการพัฒนาชนบทในบทที่ 5 ต่อไป

ชำนาญกานท์สมิต